

Նշենք եւ այն, որ Յովհանն Օձնեցու եկեղեցական գործունէութեան տարիները զուգադիպում են արաբական դաժան լծի եւ ծանր հարկատուութեան շրջանին:

Դա այն անմխիթար պատմաշրջանն է, երբ Հայաստանում առաջ են դալիս նաեւ բազմաթիւ աղանդաւորներ — Եզրի հետեւողները, Պաղիկեանները, Պատկերամարտիկները, Երեւութականները եւ ուրիշներ, որոնց հիմնական կենտրոնը հանդիսանում է «Ջրկա» կոչւած վայրը: Նրանց կանչում են «արեւորդիք» եւ «Եզրի տիք», որոնք հայ եկեղեցու ներսում երկպառակութիւն եւ ազդի մէջ փոխադարձ ատելութիւն սերմանելով, թունաւորում են հայ ժողովրդի եւ հոգեւոր դասի խաղաղ կեանքը: Եւ ահա Յովհանն Օձնեցու համար սկսում է պատասխանատու եւ դժուարին գործունէութեան մի շրջան: Բայց նա իր իմացական շրջահայեցողութեամբ, իր դիրքով ու հեղինակութեամբ մաքրում է հայ եկեղեցին օտարոտի եւ հիւանդադին Երեւութիւններից:

Նա դեռ վարդապետ ու եպիսկոպոս խօսքով եւ գրչով պայքարում է կրօնական տարբեր ուղղութիւնների դէմ: Այդ շրջանում էլ նա գրում է իր երկու նշանակալից ճառերը, մէկը Յուլիանոս Արեւելացու նացուն հետեւող աղանդաւորների դէմ՝ «Ճառ ընդդէմ Երեւութականաց», միւսը՝ «Ճառ ընդդէմ Պաղիկեանց», որոնցով նա լուրջ տրամաբանութեամբ հերքում է աղանդաւորների անմիտ եւ անհիմն կարծիքները, միաժամանակ պատմական տեղեկութիւններ է տալիս հայ հաւատացեալ համայնքներում տեղ գտած աղանդների մասին:

Նշանակալից է եւ այն, որ կաթողիկոս ընտրելուց յետոյ Օձնեցին իրեն յատուկ հետեւողականութեամբ ու վճռականութեամբ էլ աւելի ուժեղ պայքար է ծաւալում աղանդաւորների դէմ, իսկ նրանց անկարգութիւններին վերջ տալու համար 719 թւին գումարում է Դեիւնի 7-րդ ժո-

ղովը, ուր մի ընդարձակ եւ գեղեցիկ տաճարաբանութեամբ նկարագրում է հայ եկեղեցու տխուր վիճակը եւ շեշտում է բարեկարգելու կարիքը: Այդ ժողովումն էլ նա սահմանում է եւ հաստատում 32 յօդւած կանոններ: Բայց նա միայն նոր կանոնադրութեամբ չի բաւականանում: Առաջին անգամ լինելով խմբագրում է հայ եկեղեցու կանոնագիրքը:

Ուշագրաւ է մի այլ երեւոյթ: Դեիւնի ժողովից մի տարի յետոյ Օմար Բ. ամիրապետը (717-720) լսելով Օձնեցու բարեմասնութիւնների մասին, նրան հրաւիրում է Դամասկոս: Բարեսիրտ եւ բարեպաշտ ամիրապետը, երբ տեսնում է կաթողիկոսին շքեղ հագնւած եւ մօրուքի վրայ ոսկեփոշի ցանած, զարմացած հարցրնում է, թէ ինչո՞ւ քրիստոնէական օրէնքի համաձայն հասարակ ու համեստ չէ հագնւած: Այդ ժամանակ Օձնեցին բանում է իր կուրծքը եւ ցոյց տալիս մարմնի վրայ կրած քուրճը: Ամիրապետը տեսնելով այդ՝ շատ դո՛ւ է մնում եւ պատուով ու ընծաներով ճանապարհում է:

Օձնեցուն հայրապետական տարիների մի այլ գեղեցիկ եւ ուշագրաւ երեւոյթը հայ եւ ասորի եկեղեցիների սերտ կապի դադարի իրագործումն է: Նա ասորի եւ հայ հոգեւոր դասի մէջ գոյութիւն ունեցող կրօնական թիւր կարծիքները փարատելու եւ երկու եկեղեցիների մէջ խաղաղութիւն հաստատելու համար 726 թւին, Մանազկերտում, ժողով է գումարում եւ հայ եկեղեցու հմայքը սրահում իր արժանաւոր բարձրութեան վրայ: Նրա պատմական այդ դերն արժանի է արձանագրութեան:

Երկու տարի անց, 728 թւին, Օձնեցին, 11 տարւայ կաթողիկոսութիւնից յետոյ, ընդմիջաւ փախում է իր աչքերը:

Յովհանն Օձնեցու կեանքի ու կրօնական գրականութեան պատկերը գծելիս արձանագրենք նաեւ նրա երաժշտական փայլուն ձիրքը: Նա դեռ վաճական կեանքում ցու-

ցարեքում է երաժշտական բացառիկ ընդունակութիւն եւ իրեն նւիրում է մենաստանի նոր սերնդի երաժշտական դաստիարակութեան գործին: Յետոյ, տարիների ընթացքում յօրինում է մի շարք եղանակներ: Դրանք մէկը միւսից գեղեցիկ շարականներ են, որոնց մէջ ուրոյն տեղ են գրւում «Անակիդըն բանդ Աստուած», «Կանոն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ առաքելոյն», «Կանոն Ս. Ստեփանոսի նախալկային», «Կանոն որդւոցն Որոտման», «Կանոն Պետրոսի եւ Պօղոսի զլիսաւոր առաքելոցն» եւ ուրիշներ, որոնք արւեստագէտ եւ ժողովրդասէր հայրապետի անունը եւ յիշատակը վառ են պահում ժողովրդի սրտում:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

Ռաշտ

ՈՒՂԵՒՈՐԻ ՔՆԱՐ

ԵՐԳ ՈՒ ՄԱՂԻԿ

Երգ ու ծաղիկ տըւէք ինծի,
Թող պարարին աչքս ու հոգիս,
Եւ դիւթանքներ կոյս անտառի՝
Թող սիրելով խաբէ միշտ զիս:

Երգ ու ծաղիկ տըւէք ինծի,
Եւ մանուկներ մատաղերամ,
Որոնց հայեացքն անվերջ ժրպտի,
Փայփայելով հոգիս տարտամ:

Երգ ու ծաղիկ տըւէք ինծի,
Եւ գեպիւտի թոյլ ալեակներ,
Հողիս առնեն տանին հեռի,
Դէպի կապոյտ հորիզոններ:

1954

Մ Ո Վ Ա Յ Ի Ն

Մեռաւ այս օրն ալ ծովուն վրայ լայնատարր...

Ու ջուրերուն կապուտագեղ երեսին

Զեփիւնն անոյշ իրիկուն

Իջաւ գրգռել քնքուշ այտերն երազին,

Միգամածին մէջ թաղելով հիգարար,

Մեր ապրումներն աննրման:

Վաղը առտու, այգին շաղովն հեղանաղ

Երբոր փայլի ծովն ոսկեգօծ արեւով,

Պիտի գտնենք վերստին

Անկրութեան ափերուն լոյսն հոգեթով,

Եւ կենսունակ ալեւրփանքը սիրում

Հոգեսարսուռ անդունդին:

Ծովն ու երկինք, համատարած հորիզոն,

Օծուած է այդ խորհրդապահ լըռութեամբ՝

Որ կը լեցուի Աստուծով:

Ո՞վ քաղցրութիւն փայլեկաններու սիրատարի,

Որ հողւոյն մէջ կը ծորեն լոյս, ջերմութիւն,

Հիւսուած անտես մատներով:

1954

Ա. Լ. Կ. Ի. Ո. Ն.

Ալիկոնն ահա՛... կապոյտներու սէդ թռչուն,
կը սաւառնի ու կը հեւա՛յ առանձին,
Տալով համբոյր ալիքներու փրփուրին,
Անբաւութեան ջուրերուն վրայ սարսրուն:

Արեւէն չող մ'առած առոյգ ու ջերմին,
կու գայ մեղի որպէս պայծառ զաղափար,
Ծընած ծոցէն անհունութեան անբարբառ,
Ալիք ալիք յուզելով այսն անդունդին:

Լայնածաւալ ծովն է անոր բոյնն ու մայր,
Ուր կը սիրէ մենանալ միշտ երազո՛ւն,
Մըտերմութեան մէջ երկնքին եւ ծովուն,
Հիւսելու հոն կեանքին առէջն անհամար:

Սակայն ինչո՞ւ խիզախ էջքով թափառիուն,
Թողած մաքուր հորիզոններն անհունին՝
կու գայ փարիլ ծովուն լեզակ երեսին.
Գուցէ սիրոյ սարսուռն այրեց լարն հողոյն:

Եւ կամ դուցէ կ'իջնէ փնտռել մարդարիտ
Երազներուն դգեակն անոյ պճնելու.
Բայց ովկէաններն ունին պատրա՛նք ահարկու...
Փախի՛ր, ալիկոն, մի՛ խառնեք ցաւ հրճուանքիդ:

ԱՐՄԱՆԻՐԵԱՆ

1954

NOTES LITURGIQUES

SUR L'OFFICE ARMÉNIEN

(Suite v. «Pasm.» 1954, pg. 259)

Cycle des Évangélistes. — Il est à remarquer que dans cette lectio continua des évangiles durant l'Office, les Évangélistes se succèdent non suivant le rite d'Antioche adopté par Byzance, mais suivant l'us plus antique de Jérusalem, et dont l'Office Arménien est aujourd'hui peut-être l'unique témoin en ceci.

En effet, le cycle des lectures évangéliques se déroule dans le rite byzantin suivant cet ordre: Jean, Matthieu, Luc et Marc. Baumstark a constaté, dans d'anciens manuscrits arabes, un cycle différent, qui se déroule dans cet ordre: Jean, Matthieu, Marc et Luc, ordre qui a été déjà connu par Origène et qui était propre à la ville de Jérusalem. (Liturgie comparée, p. 138).

Si donc, a) nous faisons abstraction de la lecture de l'évangile de S. Jean qui se fait à la messe, et que b) nous nous rappelons que le jour et l'Office liturgique commencent avec les Vêpres, nous sommes obligés de reconnaître dans ce cycle des Évangélistes le rite de Jérusalem. Cette assertion est confirmée par la lectio continua du cycle des Évangiles à la messe. Dans les rubriques de l'Ordo arménien de la messe à l'usage des Diacres (Vienne, 1877, p. 123), nous lisons: «Après l'Octave de Pâques, lisez tous les Dimanches, les mercredis et les vendredis, les quatre Évangiles à la messe, par périopes et d'après l'ordre suivant: Jean, Matthieu, Marc et Luc jusqu'à l'Épiphanie. Et après l'Octave de l'Épiphanie, lisez de nouveau S. Jean jusqu'au Carême».

Une autre observation corrobore notre affirmation. La lectio continua de S. Jean à

la messe et des autres Évangélistes à l'Office commence non pas le jour même de Pâques comme dans le rite Byzantin, mais le lundi de Quasimodo suivant le rite de Jérusalem.

Début de l'année ecclésiastique. — Le Dimanche de Quasimodo est appelé dans le calendrier et la Liturgie arméniens «Dimanche Nouveau». Si l'on se rappelle que l'année ecclésiastique arménienne et son calendrier sont régis par la fête de Pâques et que le cycle des lectures évangéliques commencent à la période pascale tant pour la messe que pour l'Office, ne pourrait-on pas en déduire que autrefois l'année ecclésiastique arménienne commençait au Dimanche de Quasimodo, comme Baumstark l'a deviné pour la liturgie en général, sans avoir cependant suffisamment de documents pour le prouver. (L. c. p. 139).

Réminiscence du Rite hiérosolimitain. — Dans les offices de la semaine sainte à Jérusalem nous savons par Ethérie que les fidèles, pour les services de l'après-midi, se réunissaient au mont des Oliviers ou en l'église de Sion. Or nous lisons dans le Lectionnaire arménien imprimé à Venise en 1686 et réimprimé à Constantinople en 1712, la rubrique suivante, le jour du mardi saint au début des Vêpres: «A la dixième heure, on se réunit au Mont des Oliviers et l'on commence les psaumes des Vêpres». Trois leçons de l'Ancien Testament sont prescrites pour ces Vêpres: une leçon du livre de la Genèse, une leçon des Proverbes et une leçon du prophète Isaïe. Pour le mercredi saint on lit la rubrique suivante, également au début des Vêpres, et dans les deux éditions déjà citées du même livre: «A la dixième heure, on se réunit à Sainte Sion et l'on commence les Vêpres» durant lesquels on lit les trois leçons suivantes: une péricope de la Genèse, une autre des Proverbes et une du prophète Zacharie.

Ces deux rubriques ont été par la suite